

Civil ifjúsági tevékenységek, ifjúság szakmai struktúrák

I. Félmúlt és jelen

Magyarországon felemás helyzetben van az ifjúsági közélet. Most már tisztán látható, hogy a rendszerváltáskor megfeledeztek az ifjúsági korosztályról. Arról a korosztályról, amely bizonytalan, változó helyzetben van a gyermekkor és felnőttkor határán és talán a legjobban igényelné az odafigyelést, segítséget. Megkésve elindultak folyamatok, kormányzati intézkedések, de ezek gyakori változása és az alapvető hiányosságok nem vezettek eddig tartós eredményre. Többször próbáltunk ifjúsági törvényt alkotni, ifjúsági stratégiát kidolgozni, de a döntéshozók eddig nem érezték át ezen terület szabályozásának jelentőségét.

Mindezen hiányosságok mellett elmondható, hogy vannak eredmények. A kormányzati kezdeményezések, az ifjúsági szakma fejlődése újabb lendületet vett az elmúlt években:

- Elindult az ifjúságsegítő felsőfokú szakképzés,
- az ifjúsági szakértő szakirányú továbbképzés,
- az országos ifjúságkutatásokból már-már tendenciákra is tudunk következtetni,
- működnek a regionális ifjúsági szolgáltató irodák, ahol már szakmafejlesztő tevékenység is zajlik,
- és napjainkban is zajlik a szakma egységes fogalomtárának és feladatának meghatározása,
- vannak helyi ifjúsági koncepciók, cselekvési tervek és készül a Nemzeti Ifjúsági Stratégia.

Mindezen folyamatok mellett zajlik az élet a civil ifjúsági szervezetekben is. A civil ifjúsági szervezetek azért hasznos szereplői a társadalomnak, mert olyan közösséget, elfoglaltságot, érvényesülési lehetőséget, szolgáltatást nyúj-

tanak a generáció tagjainak, amelyet az állam, a piac nem tud, nem akar, vagy nem megfelelő színvonalon tud ellátni.

Kiszámítható, folyamatos tevékenységekről csak elvétel tudunk beszámolni, többségében pályázati támogatásoktól függő projektciklusokban megvalósuló tevékenységekről beszélhetünk. Ugyanakkor minden régióban működnek példaértékű civil szervezetek, amelyek szakmai munkájára lehet és tud is építkezni az állami ifjúságpolitika.

Az ifjúsági élet elsősorban egy-egy szívesen végzett szabadidős tevékenységre épülő közösséggel jellemezhető. Itt először még mindegy, hogy informális csoportról vagy formális társadalmi szervezetről beszélünk, hiszen valamiféle formalizálódás az idő előrehaladtával elkerülhetetlen lesz. Az elmúlt évtizedben több önszerveződés mentén beszélhetünk ifjúsági közösségekről:

1. A '90-es évek közepétől működnek települési *gyermek és ifjúsági önkormányzatok*, amelyek száma közel ötvenre tehető országosan. Számosságuk inkább stagnál. Az aktuális korosztály aktivitásától függ, hogy melyik évben aktívabb, vagy passzívabb a helyi közéletben kifejtett tevékenységük. Fő feladatuk, hogy megtanítsák az ifjabb korosztályokat a demokratikus intézményrendszerek, közte az önkormányzatiság működésére, működtetésére. Képviselek a településen élő gyerekek, serdülők, fiatalok érdekeit, amelyet közvetítsenek a helyi képviselőtestület felé. Ezen működési forma informális, mivel a nagy önkormányzatok mintájára, adott településen behatárolt korosztályból választott testületről beszélünk. Elismerségét az adja, hogy olyan demokratikus módon választott testület, amelyet elismer

és együttműködik vele a nagy önkormányzat. Természetesen ezen forma is a szabadidős tevékenység szervezése mellett végzi érdekképviseleti tevékenységét. A legfőbb feladatuk az, hogy olyan programokat szervezzenek, amelyeket a településen élők igényelnek. Ez ugyanakkor nem olyan egyszerű, mivel a legkülönbözőbb igények jelentkeznek különböző csoportoktól.

2. Beszélhetünk *informális ifjúsági közösségekről*, klubokról. Ezek száma az elmúlt évtizedben folyamatosan növekszik, viszont a tagságukban nem érzékelhető ilyen arányú növekedés. Ennek az az oka, hogy egyre több hobby tevékenység, szabadidő eltöltési lehetőség adódik, egyre több szubkultúra jelenik meg, ami elaprózza az igényeket. Azonban ezzel párhuzamosan, a közösségi, közéleti aktivitástól távol maradók száma igen magas marad. Ezen hobby szervezeteket, klubokat az jellemzi, hogy valamilyen tevékenység (sport, zene, tánc stb.) végzés céljából alakulnak meg. Minimális szervezettség mellett sokszor egyetlen céljuk, hogy jól érezzék magukat. Legtöbbször csak egy igényük van: „kell egy hely” ahol összejöhetnek.

3. Ha a fenti szabadidős és érdekképviseleti tevékenységet már-már rendszerességgel és állandó tagsággal képes ellátni egy közösség, felmerülhet a formalizálódás lehetősége, *egyesület, alapítvány* megalakítása. Ezt legtöbbször olyan gyerekek, serdülők, fiatalok, vagy őket segítő felnőttek kezdeményezik, akik azonosulnak a korosztály problémáival, lehetőségeivel, vagy kinőttek a korosztályból, de még szívesen segítenék tagjait. A formális szervezetek több kötöttséggel járnak, ezért gyakran előfordul, hogy egy-egy más célkitűzéseket és feladatokat felvállaló szervezet (pl. kulturális, sport, környezetvédelmi) vállalja fel plusz feladatként, vagy felkért kötelezettségvállalóként az ifjúság segítségét is. Ezért is nehéz számszerűsíteni a formális ifjúsági szervezeteket.

4. Az utóbbi években egyre több térségben, városban tapasztalhatjuk, hogy a települések

szervezetei összefognak, és együttes erővel segítik a térségben, kistérségben élő gyerekeket, serdülőket, fiatalokat, felvállalják közös programok szervezését. Ez egyrészt az önkormányzatiság kistérségi szintű feladatellátásának kormányzati szintű preferálásából fakad. Másrészt abból, hogy együtt könnyebb, mint egyedül, vagyis több kistélepülés összefogásával lehetnek sikeres kezdeményezések, könnyebb felmutatni közös értékeket. Több térségben alakult *ifjúsági érdekegyeztető fórum, kerekasztal*, szövetség vagy éppen kamaszparlament. Ezek száma egy tucatra becsülhető, azonban eddigi tapasztalatok szerint eredményességük okán, továbbiak létrejötte kívánatos és szükséges.

Nem sorolom ide a *diákönkormányzatokat*, mert azok nem önszerveződéssel kelnek életre. Működésük azonban igen jelentős hatással lehet az ifjúsági korosztályok későbbi életére. A vélt önkéntesség mellett is egy vagy több oktatási, nevelési intézmény keretein belül, annak tevékenységét segítve alakulnak meg és működnek. Azt viszont el kell mondani, hogy nagyon sok esetben a diákönkormányzati aktivitás az első lépés az ifjúság közösségi, közéleti aktivitása felé. Így kiváló tanulópálya lehet az önkéntes munkához, a civil ifjúsági szervezetek tevékenységéhez, programszervezéshez és érdekérvényesítéshez egyaránt. Így fontos, hogy helyük legyen a települési, térségi fórumokban és vonjuk be őket minél több alkalommal a szélesebb értelemben vett ifjúsági munkába.

II. 2006–2007

Közösségi részvétel

A civil ifjúsági tevékenységeket vizsgálva véleményem szerint az *alacsony közösségi, közéleti részvétel és ennek megváltoztatása a kulcskérdés*.

Az ifjúsági korosztályokhoz tartozók többsége nem vesz részt semmiféle közösségi életben. Nem látják értelmét annak, hogy megfogalmazzák

szükségeiket, nem találnak, mert nem is keresnek közösségi élményeket, amelyek pedig pozitív hatással lehetnek további életükre. Nem hisznek abban, hogy egy ifjúsági szervezetben, informális közösségben vállalt szereppel, és egyéni akaratuk, elszántságuk gyakorlásával hatással lehetnek helyi, regionális vagy akár országos folyamatokra. Talán azért nem, mert nincs tapasztalatuk ilyenben, nem éltek át, és nem is nagyon láthattak ilyen élményeket. Hiszen a politika, a média, a felnőtt társadalom sem azt közvetíti felénk, hogy a településük, a régiójuk, az országuk és azon belül az ő sorsuk végső soron rajtuk, az általuk képviselt szándékokon, érdekeken is múlik.

Miután a közösségi élmények nem segítenek megalapozni a közéleti aktivitást, az ifjúsági korosztályok tagjai többségének nincsen tudomása arról, hogy miképpen lehetnek az őket érintő döntések alakítói, befolyásolói. Napjainkban már nem az információhoz való hozzáférés az elsődleges akadály, hanem az érdektelenség, ami jóval bonyolultabb állapotot feltételez. Rendkívül alacsony az arról való ismeretük, hogy alakíthatnak egyesületet, milyen módon lehetnek tagjai informális csoportnak, alanyai egy érdekegyeztetési folyamatnak, vagy éppen hogyan tudnak részesei lenni az önkormányzati testületek döntéshozatali folyamatainak.

Ez az állapot nem magyarázható pusztán azzal, hogy csekély az civil ifjúsági szervezetek e téren elért hatása. Ugyanakkor tény, hogy a korosztály aktivitásának hiányában szerepe van a szervezetek gyenge elérőképességének is. Az országos társadalmi-gazdasági fejlődéshez elengedhetetlen az önkormányzatiságban meggyőződéssel hívó társadalom. Ezért szükséges az ifjúsági korosztályoknak az önkormányzás folyamataihoz és eszköztárukhoz való passzív, illetve elutasító hozzáállásának megváltoztatása, és pozitív irányba való fordítása. Itt alapvető feladat a felvilágosító munka, amelyben számos kérdésre kell praktikus, gyakorlatias válaszokat adni. Tanulni a leghatékonyabban a gyakorlatban lehet. Az egyetlen módszer, ha az érintettek aktívan, támogató folyamatokkal segítve részt vesznek a településük önkormányzó közéletében.

A kutatások szerint a korosztályoknak csak 16%-a tagja valamilyen civil szervezetnek (vallási, sport, szabadidős, kulturális, diák). Számos ifjúsági szervezet létjogosultságát tevékenységei támasztják alá, azaz tagságuk összegyűjtése, megőrzése és bővítése is nagyjából tevékenységének sikerén, annak közismertségén és elfogadottságán múlik. Ugyanakkor elmondható, hogy a civilek között fellelhető tevékenységek listájának korlátait csak a rendelkezésükre álló erőforrások és eszközök jelentik. Ezzel együtt szinte minden szervezetnek van úgynevezett fő tevékenysége. Ez legtöbbször sport és kulturális programok szervezése, majd szakmai és érdekképviselési tevékenység következik. Ezután a szolgáltató és környezetvédelmi, végül a vallási és politikai tevékenység következik a gyakoriság szerint.

Az ifjúsági civil szervezetek 85%-a szervez mások számára látogatható, nyilvános programokat, szolgáltatásokat viszont csak 45% nyújt a tagságán kívüli személyeknek. A nyilvános programok szervezése független a szervezet tagságának nagyságától, a szolgáltató tevékenység nyújtása viszont inkább kis létszámú (200 fő alatti) szervezetekre jellemző. Ez azért meglepő, mert a nagyobb szervezetek rendelkeznek jobb anyagi-humán-infrastrukturális feltételekkel. Amíg a nyilvános programok szervezése terén nincs különbség településtípus szerint, addig megállapítható az is, hogy a szolgáltató tevékenységek a nagyobb városokban valósulnak meg.

Összességében elmondható, hogy a formális ifjúsági szervezetek száma és ezek taglétszáma csökkent az elmúlt években, viszont az informális közösségi formák gazdagodtak, hatásuk egyre jobban érzékelhető. Ez talán azzal is magyarázható, hogy a generáció tagjai bizalmatlanok a hagyományos intézményes formákkal szemben, és befogadóbbak az alternatív, kevésbé kötött aktivitásokat, kezdeményezéseket illetően. Egyre több ifjúsági szerveződés mutat túl a szervezethez tartozás határain. Ugyanakkor szükség van a formális ifjúsági szervezetekre, amelyek az államigazgatás számára érthetően, sokszor az ő képükre formálva működnek, hiszen ezeken keresztül az önkormányzat (a felelős döntéshozó)

számára érthetőbben kommunikálható a civil vélemény és akarat.

A közösségi részvételt erősítő tevékenységek alapja az önkéntesség, az érintettek által önként vállalt aktivitás. Ezt erőltetni nem lehet, de elősegíteni, kezdeményezni, motiválni igen. Véleményem szerint, azon túl, hogy ki kell alakítani a nemzeti és kormányzati ifjúságpolitikai tevékenységet, rendezni kell a jogszabályi kereteket. A legfontosabb kihívás az ifjúságsegítő szakma oldaláról az ifjúsági aktivitás növelése, a lehetőségek feltárása, a korosztály tagjainak bevonása a különböző folyamatokba, hogy érintetté, érdekelté tegyük őket. Összefoglalva az önkéntesség fejlesztése. Csak ezzel a szemlélettel tekinthetünk az ifjúságra erőforrásként.

Ifjúsági szolgáltatások

Jelenleg az ifjúsági szolgáltatásokat zömében elhivatott civil szervezetek végzik országszerte. Hol együttműködve a helyi önkormányzattal, hol pedig magukra hagyatva. Közös jellemzőjük, hogy katalizátor szerepet játszanak a települések, kerületek, kistérségek életében. Az ifjúsági korosztályok fejlesztésében kulcsszerepet játszó ifjúsági szolgáltatások (ifjúsági információs és tanácsadó irodák, ifjúsági információs pontok, ifjúsági közösségi terek, felkereső/elérési ifjúsági munka) száma az elmúlt években növekedésnek indult, azonban még közel nem épültek ki olyan szinten, ami országosan, és akár az azonos településtípuson belül is az egyenlő elérési és igénybevételi esélyeket teremtené meg a gyerekek, serdülők, fiatalok számára. Általánosan elmondható, hogy nem vagy csak részben honosodtak meg a különböző szolgáltatók ágazatközi együttműködései, így az érintettek többsége „töredezett” humán szolgáltatási rendszerre tud támaszkodni. Belátható az is, hogy ily módon jelentősen romlik a hatékonyság, jelentős szolgáltatási potenciál marad kihasználatlan. Az ifjúsági szolgáltatások hálózatos, rendszerként való működése még nem alakult ki teljesen. 1990 óta működik a Magyarországi Ifjúsági Informáci-

ós és Tanácsadó Irodák Szövetsége (HAYICO), amely lerakta az ifjúsági szolgáltató tevékenység szakmai és etikai alapjait. Azonban azóta újabb tevékenységek, újabb folyamatok indultak el, amihez szükség lenne a szövetség intenzívebb szakmafejlesztő, módszertani tevékenységére.

Sikerek és kudarcok

- Az elmúlt évek sikereiként élhettük meg a *kistérségi szintű ifjúsági kezdeményezések, érdekképviseleti fórumok* elterjedését. Az előző évekre kialakultak az önkormányzati feladatellátás kistérségi formái, amelyekhez több esetben illeszkedni tudott az ifjúsági tevékenység is (önálló bizottság megalakításával, feladat-ellátási szerződés megkötésével, együttműködés kistérségi ifjúsági fórummal stb.).
- Jó példa az elmúlt évekből az Önkéntes Központ Alapítvány által koordinált „Közöd” *hazai önkéntes program*, aminek folytatása, további lehetőségeinek kidolgozása szükséges. Ugyanakkor az *Európai Önkéntes Szolgálat (EVS)* pályázati lehetőségeit még mindig nem azon célcsoport (hátrányos helyzetűek) használja ki, akiért eredetileg kitalálták, hanem éppen olyanok, akiknek amúgy is több lehetőségük adódik a életben való jobb boldogulásra.
- Az elmúlt években több helyi önkormányzat is felismerte annak fontosságát, hogy szükséges tudatosan segítenie a generáció tagjait. Ehhez szükséges *helyzetfelmérések, koncepciók, cselekvési tervek* készültek. Ezek sokszor meghatározó hatással vannak az ifjúsági tevékenységek végzésére, a feladatellátás különböző módjainak gyakorlati megvalósítására.
- Az elmúlt év kiemelkedő eredménye volt, hogy nyílt pályázati úton lehetőséget kaptak *civil ifjúsági szakemberek is arra, hogy állami döntéshozó testületekben* (a Gyermek és Ifjúsági Alapprogram Tanácsába és a hét regionális ifjúsági tanácsba) képviseljék az általuk közvetlenül ismert ifjúsági civil szektor tagjait.
- A helyi jó példák mellett azonban komoly probléma, hogy *nincs országos ifjúsági stra-*

tégia, és nincsenek regionális ifjúsági stratégiák. Az ifjúsági munka így kiszámíthatatlan, tervezhetetlen.

- Évek óta csökken az ifjúságügyre szánt állami forrás. Ez éppen a fent elemzett közösségi, közéleti szerepvállalást hátráltatja, az ifjúsági civil szektor fejlődését akadályozza. A pályázati rendszerek talán eddigi legrosszabb éve a 2007-es év volt. A Gyermek és Ifjúsági Alapprogram (központi és regionális) pályázati kiírásai is késtek, a döntések pedig csak év végére születtek meg. 2008 márciusáig még nem érkeztek meg a megítélt támogatások a szervezetek tavaly nyári programjaihoz. Erre még az sem elfogadható magyarázat, hogy változott a pályázat kezelő szerve és új tagokat delegáltak a döntéshozó testületekbe. Ilyen és hasonló problémák miatt kezdik elveszteni bizalmukat a pályázati rendszerekben azok a civil szervezetek, amelyekre a szektor megerősítése érdekében óriási szükségünk lenne. A folyamat éppen ellentétesen hat az ifjúsági civil szektor megerősítésével. Ezen szervezetek közösségfejlesztő projektjeik finanszírozása és működésük támogatása nélkül életképtelenné válnak.

III. Ajánlások

Számos feladatunk van a közeljövőre vonatkozóan. Ezen feladatok sikeres elvégzése elsősorban a kormányzati ciklusokon átívelő tudatos, tervezett ifjúságpolitika kialakításán és elfogadtatásán, másodsorban az ifjúsági munka, mint önálló szakma elismertségén, harmadsorban a kormányzati, önkormányzati és szakmai szereplők, feladatellátók hatékony kommunikációján múlik.

- Az önkéntesség fejlesztése, az önszerveződés fokozása olyan feladat, amelyben egyaránt szerepe van az ifjúságsegítő szakmának és az államnak egyaránt. Ezt csak a gyakorlatban, oktatási rendszereken kívül, speciális tanulási folyamatok útján valósíthatjuk meg eredményesen.

- A civil ifjúsági szektor helyzetének javítása elengedhetetlen. Ehhez mind a szektor szereplőinek, mind a döntéshozóknak változtatniuk kell hozzáállásukon.
- Szükség van olyan ifjúságsegítő szakemberekre, akik képesek tenni az önkéntesség fejlesztéséért, az ifjúsági civil szektor fejlesztéséért. Ehhez gyakorlatorientált képzés, tapasztalat és elhivatottság is szükséges.
- Az ifjúsági szolgáltatások országos szintű lefedettségének kiépítése szükséges. A „töredezett-ség” megszüntetése csak tudatos fejlesztési stratégiával és állami támogatással valósítható meg.
- Az önkormányzati ifjúsági munka meghatározása fontos feladat. Számos jó és rossz tapasztalat gyűlt össze az elmúlt évek során (Település és Ifjúsága Konferenciákon, ifjúsági referensek értekezletein, egyéb szakmai fórumokon, „BM-es” – helyi önkormányzatok gyermek és ifjúsági feladatainak kiegészítő támogatása – pályázatok alapján), amelyek alapján meghatározhatjuk az eredményes munka feltételeit, feladatait. A fennálló önkormányzati intézmények hatékonyabb segítő, koordinációs feladatokat is felvállaló működésével, működtetésével valamint az ifjúságot érintő feladatok és funkciók tisztázásával, átszervezésével vagy kiszervezésével tehető hatékonyabbá a feladatok ellátása. Ehhez jogszabályi változtatásokra és egyes közigazgatási eljárások megváltoztatására is szükség van.
- Mindezek alapfeltétele egy középtávú nemzeti ifjúsági stratégia, amelynek feladatai megjelenhetnek további regionális, kistérségi és települési szintű fejlesztési tervekben, programokban.

Felhasznált irodalom

- Nagy Ádám (szerk.) (2007): *Ifjúságsegítés. Probléma vagy lehetőség az ifjúság? Belvedere-Palócvilág-ÚMK, Budapest-Szeged.*
- Nagy Ádám (szerk.): *Civil ifjúsági éves jelentés 2005. Új Ifjúsági Szemle 2006. tél.*
- Nagy Ádám (szerk.): *Civil éves jelentés 2006-2007. Civil Szemle 2008/1-2.*